

VISIE

op

LEEFBAARHEID

Colofon

November 2015

Gemeente Vlissingen

Deze visie is een product van de projectgroep Leefbaarheid/burgerparticipatie in het kader van de Agenda voor Herstel Pijler 1

Projectgroepleden:

Mariët Kaptein

Stefanie Couwenberg

Yasmine Assalhioui (stagiair)

Gertjan Bommelje

Kees Luteijn

Anton Riemens

Erwin van Egmond

Inleiding

Waarom van deze visie

De gemeente Vlissingen zet zich in voor een veilige en kwalitatief goede woon- en leefomgeving voor haar inwoners. Zij heeft hierin een aantal wettelijke taken. Daarnaast zijn er ook gemeentelijke activiteiten die erop gericht zijn om de woon- en leefomgeving schoner, mooier en leuker te maken. Met deze activiteiten en haar wettelijke taken beïnvloedt de gemeente de beleving van de woon- en leefomgeving door haar bewoners.

Met de verandering van rollen en verantwoordelijkheden bij de overheid (decentralisatie, kerntakendiscussie, bezuinigingen) en de samenleving (participatiemaatschappij, mondigere samenleving) is nu een moment gekomen om voor het domein van woon- en leefomgeving een gemeentelijke visie te formuleren. De visie beschrijft de wijze waarop de gemeente wil acteren in haar nieuwe rol bij het creëren van een veilige en kwalitatief goede woon- en leefomgeving en hoe zij de inbreng hierin van bewoners, organisaties en ondernemers ziet. Samengevat betreft het een visie op 'samen werken aan leefbaarheid'.

Definitie van leefbaarheid

Bij het begrip leefbaarheid heeft iedereen ideeën waar dat over gaat: hondenpoep op de stoep, geluidsoverlast van de buren of te hard rijden door de straat. Het zijn vaak negatieve associaties die het (gebrek aan) leefbaarheid typeren. De essentie is dat het gaat om het samenspel tussen mens en zijn/haar omgeving en hoe dit ervaren wordt.

Bij het toepassen van deze definitie van leefbaarheid zijn verschillende perspectieven te onderscheiden:

- Het *objectieve* perspectief, daarbij wordt de aanwezigheid van voorzieningen en het aantal activiteiten dat wordt uitgevoerd (ten behoeve van het samenspel tussen mens en omgeving) gebruikt om leefbaarheid te meten.
- De invloed van de voorzieningen en activiteiten op leefbaarheid is *subjectief*. Deze zit namelijk in de beleving van de ingrepen en wordt van persoon tot persoon anders ervaren.
- Daartussen bevindt zich nog het *intersubjectief* (politiek) perspectief waarin belangengroepen bepaalde waarde hechten aan de beoogde effecten van activiteiten op het samenspel tussen een groep mensen en hun omgeving en zich daarvoor inzetten.

Werken aan leefbaarheid vraagt om kennis van elk van bovenstaande perspectieven, om conflicten te voorkomen en op de juiste wijze verbeteringen te stimuleren in het samenspel van de mens en zijn omgeving.

Voor een gemeente betekent werken met leefbaarheid vooral 'loslaten'. De definitie van leefbaarheid verschilt van plek tot plek en zal zich gedurende de tijd ontwikkelen. De bewoners van een straat, buurt of wijk bepalen wat voor hen leefbaarheid inhoudt en op welke wijze deze kan verbeteren. Dit betekent dat de gemeente(lijke organisatie) moet meebewegen met deze ontwikkeling en van plek tot plek moet bepalen wat zij kan betekenen voor een veilig en prettig woon- en leefklimaat. Dit betekent eveneens dat de (gemeentelijke) inzet van buurt tot buurt zal verschillen.

Doelstelling

Het samen werken aan leefbaarheid heeft tot doel een hogere tevredenheid van de bewoners over hun woon- en leefomgeving. Om dit te bereiken wordt ingezet op:

- Ruimte bieden aan zeggenschap van burgers, organisaties en instanties over de wijk
- Ruimte bieden aan faciliteren van burgerinitiatieven in de wijken
- Een hogere betrokkenheid & participatie (in gezamenlijkheid met alle betrokkenen werken aan en voor de wijk)

Het meten van leefbaarheid

Eerder is aangegeven dat vanuit verschillende perspectieven naar leefbaarheid kan worden gekeken.

Afhankelijk van het perspectief, verschilt de wijze waarop een toename aan leefbaarheid kan worden gemeten.

De objectieve maatstaf is een toename aan activiteiten en voorzieningen gericht op verbetering van de leefbaarheid. Deze is goed meetbaar, maar zegt weinig over het effect van de activiteiten. Dat komt tot uiting in dialoog met de bewoners. Zij hanteren een subjectieve maatstaf, waardoor vergelijking tussen buurten of jaren moeilijk is.

Daarom hanteert de gemeente al enkele jaren de leefbaarheidsmonitor Lemon. Hiermee wordt een selectie van bewoners gevraagd naar hun beleving van de woon- en leefomgeving. De monitor vindt eens per vier jaar plaats. Door consequent dezelfde vragen en maatlat te gebruiken, wordt bij voldoende respons de leefbaarheid vergelijkbaar tussen buurten en over jaren heen.

'Het Lemon' is dan ook een belangrijke monitor voor de gemeente om te bezien of de ingezette activiteiten bijdragen aan verbetering van de leefbaarheid. Gezien het belang dat we aan dit onderzoek hechten is het wenselijk ook de vraagstellingsmethodiek te evalueren op de veranderende visie op leefbaarheid.

Leeswijzer

Om handen en voeten te geven aan de betekenis van leefbaarheid voor het handelen en doen van de gemeente wordt in het volgende hoofdstuk het begrip nader ingevuld vanuit het gemeentelijk perspectief.

Het laatste hoofdstuk geeft een korte doorkijk naar de uitvoering van deze visie op leefbaarheid.

LEEFBAARHEID is ...

Leefbaarheid is een container

Het samenspel tussen de mens en zijn omgeving vindt plaats op een breed scala aan terreinen in het fysieke, sociaal maatschappelijke of economisch domein, bijvoorbeeld:

- *fysiek: de aanwezigheid van wegen of groen beïnvloeden de leefbaarheid*
- *sociaal maatschappelijk: de leefbaarheid kan in het geding komen bij overvloedige toestroom van toeristen in bepaalde jaargetijden*
- *economisch: leegstand in het winkelbestand is van invloed op de leefbaarheid*

Gezien de veelheid aan aspecten waar leefbaarheid op van toepassing is, kan gesteld worden dat het begrip leefbaarheid een typisch voorbeeld is van een containerbegrip, een verzamelwoord voor kwaliteitskenmerken van een woonomgeving en dus diffuus en multidimensioneel.

De brede (beleidsmatige) werking van het begrip leefbaarheid brengt een veelheid aan partners en betrokken partijen voor de gemeente met zich mee.

Daarnaast speelt leefbaarheid op zeer uiteenlopende schaalniveaus, van leefbaarheid in de eigen woning tot de leefbaarheid van een geheel land.

Gezien bovenstaande constatering is het noodzakelijk om in het kader van dit project het begrip leefbaarheid in te kaderen in omvang en schaalniveau:

Visie Vlissingen: inzetten op de leefbaarheid van bewoners in wijken

Uitwerking:

De belevingswerelden van bewoners en de gemeente raken elkaar in sterke mate in de openbare ruimte. De staat van de openbare ruimte is in sterke mate van invloed op de beleving van de omgeving door bewoners. Het ontwerp, de aanleg, het beheer en onderhoud van de openbare ruimte (grofweg Schoon, Heel en Veilig) zijn aspecten waarbij de gemeente impact heeft op de belevingswereld van de bewoners. Dit gebeurt lang niet altijd tot volle tevredenheid (lees: vermindering leefbaarheid) van bewoners.

Daarnaast is er de sociaal maatschappelijk aspect in de vorm van 'prettig samenleven' waar de gemeente een rol speelt, vooral wanneer het tot ongewenste en gevaarlijke situatie dreigt te leiden.

Het is van belang voor de verbetering van leefbaarheid dat de activiteiten van de gemeente in de wijken meer in overeenstemming zijn met de belevingswereld van de bewoners. Bewoners meer betrekken bij de aspecten schoon, heel en veilig van hun straat, buurt of wijk is daarbij het devies. Als het gaat om prettig samenleven ligt er ook een taak voor de bewoners: 'ken uw burens', 'elkaar aanspreken op straat' zowel over negatieve en positieve zaken' etc. De gemeente kan hierin een stimulerende en faciliterende rol spelen, waardoor zij ook een positieve rol kan claimen in het sociaal maatschappelijke domein.

Leefbaarheid is beleving

In de inleiding is al gesteld dat leefbaarheid een subjectief gegeven is. Het gaat om de beleving van burgers, waarbij iedereen de mate van leefbaarheid volgens zijn eigen normen en waarden ervaart. Vaak hebben mensen die bij elkaar in de straat of buurt wonen gedeelde normen waarden. Om op de juiste wijze te stimuleren en verbeteringen in leefbaarheid te bewerkstelligen is het van het grootste belang op het juiste schaalniveau en doelgroep in te zetten. Hierbij dient ook de link gelegd te worden met het wijk/buurtgericht werken.

Visie Vlissingen: werken aan leefbaarheid doe je op een menselijke schaal.

Uitwerking:

Het werken aan leefbaarheid op een menselijke schaal betekent dat er geen eenduidige geografische aanduiding is waarop leefbaarheidsissues worden aangepakt. Afhankelijk van het onderwerp wordt op straat-, buurt- of wijkniveau ingezet op verbetering. De essentie hierbij is, dat bewoners en organisaties op dat niveau allianties vormen waarop een gedeelde beleving van (on)leefbaarheid zich voordoet. Op die manier is er een herkenbare 'sense of urgency' waardoor burgers in beweging komen en het daadwerkelijk mogelijk is verbeteringen in de leefbaarheid te bewerkstelligen.

Leefbaarheid doe je samen

Het verbeteren van leefbaarheid doe je niet alleen, ook de gemeente niet. Inwoners kunnen een plantsoen onderhouden, de gemeente kan verkeersborden plaatsen en drempels aanleggen om snelheidsduivels af te remmen, maar als het collectief dit niet doet of zich er niet aan houdt is verbetering van de leefbaarheid niet mogelijk. Sterker nog het gevaar van een averechts effect ligt dan op de loer.

Visie Vlissingen: het stimuleren en faciliteren van burgers en organisaties bij het verbeteren van hun leefbaarheid.

Uitwerking:

Aandachtspunten bij de verdere uitwerking van dit deel van de visie zijn:

- stimuleer burgerinitiatieven en -participatie;
- promoot de goede voorbeelden;
- breng partijen met elkaar in contact;
- blijf als gemeente ook vooral je eigen rol spelen, en kader die duidelijk af, maar sta open voor samenwerkingen;

In het volgende hoofdstuk “En dan...de wijk in” wordt een voorzet gegeven voor de uitvoering van de visie.

En dan.....De wijk in!

Met de definitie van leefbaarheid in gedachten, is werken aan leefbaar, naast 'loslaten' ook een kwestie van 'gewoon beginnen'. Door de wijk in te gaan en met bewoners te spreken over hun woon- en leefomgeving wordt de mate van leefbaarheid inzichtelijk voor de gemeente en kan er gezamenlijk worden bedacht hoe deze te verbeteren. Op deze manier wordt het wijk en buurtgericht werken op een dynamische manier gezamenlijk vormgegeven.

'Gewoon beginnen'

Werken volgens de voorgestelde visie op leefbaarheid vergt een andere manier van acteren van bestuur, organisatie en samenleving. Hoe die manier precies zal zijn, is afhankelijk van datgene dat op ons pad naar een verbeterde leefbaarheid zal komen.

Om te ervaren wat deze visie op leefbaarheid zal brengen, wordt gestart met de uitrol in twee pilotprojecten: Paauwenburg en Bossenburgh.

Proces

Op hoofdlijnen is het proces van uitrol in deze pilots als volgt:

- Communiceren (intern en extern) van de gemeentelijke visie op leefbaarheid waarbij we zorgvuldig (door middel van dialoog met inwoners) checken of dit aansluit op de behoefte van de betrokken inwoners.
- Vaststellen van het basisniveau van gemeentelijke inzet op woon-en leefomgeving;
- In gesprek gaan met de bewoners van de wijken over hoe de leefbaarheid wordt ervaren;
- Gezamenlijk –in samenspraak met betrokkenen- de leefbaarheidvraagstukken benoemen;
- Experimenteren met 'de nieuwe rol' van de gemeente in het faciliteren van bewoners. Bewoners worden ondersteund in het omgaan met het nemen van (en krijgen van) verantwoordelijkheid voor het aanpakken van leefbaarheidvraagstukken in de eigen wijk;
- De effecten van deze werkwijze voor de gemeentelijke organisatie worden in kaart gebracht (*hoe* kunnen we de bewoners zo goed mogelijk in hun rol faciliteren d.m.v. mindset, besluitvormingsformat, financiën, wijkbudgetten etc);
- We ervaren al doende wat werkt en wat beter kan.

Verwachtingsmanagement: in gesprek met de buurt

Echter, in het kader van verwachtingsmanagement dient vooraf een aantal onderwerpen besproken te worden met de buurt:

1. Wat leidt tot coöperatief werken in de wijk?

Geloof, hoop en een heleboel liefde is nodig om de partijen en wijken er van te overtuigen dat ze zélf invloed hebben, maar daar ook voor open moeten staan en iets voor moeten willen doen. Daar zijn 'oliemannetjes' voor nodig, bijvoorbeeld in de persoon van opbouwwerkers.

De taak van de gemeente is, om dit proces te faciliteren.

Om dit proces tot een succes te maken is het tevens noodzakelijk ook binnen de gemeente verbindingen te hebben én te houden met onze inwoners.

Inwoners zijn niet alleen onze 'klant', maar ook onze partner als we participatie echt serieus nemen. Het goed omgaan met deze rol, vraagt niet alleen wat van de burgers, maar juist ook iets van de competenties van medewerkers. (En hier dient aandacht aan gegeven te worden)

Kortom: een nieuwe context, vraagt om een nieuwe rol. Van burgers én overheid!

2. Wat is de ondersteuningsbehoefte?

De concrete ondersteuningsbehoefte varieert per mens, plaats en moment. Het is belangrijk om de bewoners duidelijk te maken, dat in elke wijk of buurt werken aan leefbaarheid kan leiden tot andere activiteiten en ondersteuningsvormen. Hierin kan het opbouwwerk zeker een rol spelen, maar ook moet dit aansluiten bij de werkwijze en mindset van medewerkers van de gemeente en het gemeentebestuur. Er dient geïnventariseerd te worden wat de ondersteuningsbehoefte is. Is professionele ondersteuning nodig en gewenst of zijn er ook andere (vrijwilligers)initiatieven die hierin een rol kunnen spelen?

3. Ondersteuning

Zeker is, dat inwoners kunnen worden ondersteund en gefaciliteerd in het ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten die bijdragen aan het verbeteren/ handhaven van de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving. De inhoud van de activiteiten kan variëren. Kenmerkend is, dat de rol van de gemeente zich beperkt tot het ondersteunen en versterken van het zelfredzame vermogen dat reeds in de wijk aanwezig is. De kaders hoeven niet altijd even vastomlijnd te zijn. Dat is de kracht. De gemeente functioneert als 'coach'/ clubeigenaar, die de spelers de kans geeft uit te blinken en nieuwe spelvormen uit te proberen met soepele spelregels, maar is wel beschikbaar als vraagbaak en facilitator.

4. Nieuwe rol van de gemeente

Verwachtingsmanagement is cruciaal. Zoals hiervoor is gesteld betekent het werken met leefbaarheid voor de gemeente vooral 'loslaten'. Om dit mogelijk te maken moet de gemeente per onderwerp van tevoren te bepalen wat het gewenste niveau van de gemeentelijke dienstverlening is (wat doen we wel/wat niet meer). Conform de gemeentelijke insteek voor werken aan leefbaarheid gaat dit dan over de domeinen schoon, heel, veilig en samenleven. Daarnaast is het is dus wenselijk onderwerpen te bespreken waarover de inwoners in de buurten/wijken zelf het heft in handen willen nemen.

Daarnaast dienen ook de aspecten 'ondernemen' en 'organisatie' onderwerp van gesprek te zijn. Als de gemeente het niveau van haar basisdienstverlening vaststelt wordt duidelijk wat de gemeente niet meer doet en waar dit de aandachtspunten van leefbaarheid in de desbetreffende buurt raakt. Het is echter ook mogelijk dat door initiatieven uit de wijk/buurt een beroep wordt gedaan op zaken waar de gemeente zich nog niet eerder mee bezighield, als beschreven in punt 3.

Om dit proces tot een succes te maken is het tenslotte noodzakelijk verbindingen te hebben én te houden met onze inwoners.

Uitwerking in twee pilots

De twee pilotwijken zijn zeer verschillend in sociaal-maatschappelijke en economische opbouw. De verwachting is, dat er zich hierdoor een scala aan leefbaarheidvraagstukken zal voordoen. Dit geldt ook voor verschillende inzichten in de mate van burgerparticipatie in de woon- en leefomgeving.

Idealiter zal na het uitrollen van de pilot, het 'samenwerken aan leefbaarheid in de wijk' nooit meer stoppen.

Rollen en verantwoordelijkheden zullen verschuiven naarmate de werkwijze beklijft in de buurt en de gemeentelijke organisatie.

Communicatiemiddelen

Het is belangrijk af te wegen hoe je het beste en gemakkelijkste contact onderhoudt met de bewoners. Ook hier geldt niet de traditionele werkwijze, waarbij de gemeente bepaalt hoe en wat zij communiceert met inwoners. Vanuit de nieuwe rol van de gemeente waar het leefbaarheid betreft, is het raadzamer eerst te kijken aan welke wijze van communiceren en aan welk instrument behoefte is.

Andere factoren die belangrijk zijn, zijn onder andere zicht hebben op bestaande en nieuwe initiatieven en in de nieuwe rol zoals het onderhouden van de verbindingen via wijkcoördinatoren en bestuurders (wijkwethouders). In plaats van te zenden, gaat de gemeente eerst optreden als ontvanger en kijkt dan hoe communicatie kan worden ingezet om –om in de beeldspraak te blijven- spelers uit de verschillende teams kan laten scoren. Een persoonlijke vorm van communicatie door alle betrokkenen is in ieder geval van groot belang. Dialoog is het sleutelwoord, alle andere communicatievormen kunnen hieruit voortvloeien.

Bijlage: Praatplaat Leefbaarheid

PRAATPLAAT

